

νός, όμως, λόγω της μείζονος πολιτικής σημασίας του θέματος, πρέπει να υπερψηφιστεί από όσο το δυνατόν περισσότερους βουλευτές. Προσωπικά δεν αμφιβάλω ότι θα ξεπεράσει την απόλυτη πλειοψηφία.

■ **Τι προβλέπεται συνταγματικά για μια κυβέρνηση μειοψηφίας με λιγότερους από 151 βουλευτές;**

Πλειοψηφία της Βουλής απαιτείται πάντα, για να έχει την εμπιστοσύνη της η κυβέρνηση, όχι όμως αναγκαστικά με πάνω από 150 βουλευτές. Αρκεί η απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών, εφόσον είναι τουλάχιστον 120. Πολλοί «φωστήρες» υποστηρίζουν ότι αυτό είναι, τάχα, το «γράμμα» του Συντάγματος, υπονοώντας στην καλύτερη περίπτωση ότι το «πνεύμα» του λέει κάτι διαφορετικό ή, στη χειρότερη, ότι παρόμοιες κυβερνήσεις αποτελούν αντιδημοκρατική ή αντικοινοβουλευτική πρακτική. Το ακριβώς αντίθετο ισχύει. Η διαφορετική ρύθμιση από το Σύνταγμα της ψήφου εμπιστοσύνης από την ψήφο δυσπιστίας (για την οποία απαιτούνται πάντα 151 ψήφοι) δείχνει ότι πρόκειται για συνειδητή επιλογή του συντακτικού νομοθέτη η ύπαρξη κυβερνήσεων «ανοχής». Άλλωστε, παρόμοιες κυβερνήσεις αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο

στις κοινοβουλευτικές δημοκρατίες. Αυτή τη στιγμή, για παράδειγμα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν οι περιπτώσεις, μεταξύ άλλων, του Βελγίου, της Ιρλανδίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Δανίας, της Σλοβακίας και της Κροατίας. Μετά την καθιέρωση της απλής αναλογικής και το τέλος των μονοκομματικών κυβερνήσεων, ενδεχομένως να έχουμε και στη χώρα μας παρόμοιες κυβερνήσεις. Για τον λόγο αυτό και ο ΣΥΡΙΖΑ πρότεινε στη διαδικασία της αναθεώρησης τον θεσμό της «δημιουργικής ψήφου δυσπιστίας» που ανταποκρίνεται καλύτερα στις νέες συνθήκες, στη νέα αρχιτεκτονική του πολιτεύματος.

■ **Απαιτείται ψήφος εμπιστοσύνης, όπως ισχυρίζεται η αντιπολίτευση;**

Ψήφος εμπιστοσύνης απαιτείται μόνον όταν αλλάζει ο πρωθυπουργός. Σε κάθε άλλη περίπτωση, αποτελεί δικαίωμα και όχι υποχρέωση της κυβέρνησης.

■ **Εφόσον αποχωρήσει από την κυβέρνηση ο κ. Καμμένος πριν από την εισαγωγή της συμφωνίας των Πρεσπών προς κύρωση στη Βουλή, η κυβέρνηση χάνει τη δεδηλωμένη; Ποιες είναι οι συνταγματικές επιπτώσεις μιας τέτοιας κίνησης;**

Το πρώτο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι ο όρος «δεδηλωμένη» χρησιμοποιείται εντελώς λανθασμένα στον δημόσιο διάλογο όχι μόνο σήμερα, αλλά και γενικότερα. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτό οφείλεται σε άγνοια, αλλά ουκ ολίγες φορές η σχετική επίκλησή της γίνεται προσχηματικά. Ας δούμε, όμως, το θέμα ειδικότερα: Η αρχή της δεδηλωμένης αποτέλεσε ιστορικά το πρόπλασμα του κοινοβουλευτικού συστήματος και εξακολουθεί να είναι μια σημαντική πτυχή του, σε ό,τι αφορά όμως τον σχηματισμό της κυβέρνησης και όχι την παραμονή της στην εξουσία. Στην πραγματικότητα πρόκειται για ένα τεκμήριο, σύμφωνα με το οποίο σε μια προεδρευόμενη κοινοβουλευτική Δημοκρατία ο Πρόεδρος δεν διορίζει, μετά τις εκλογές, την κυβέρνηση κατά το δοκούν αλλά με βάση τα εκλογικά αποτελέσματα. Το τεκμήριο, όμως, είναι μαχητό, διότι η κυβέρνηση αυτή, στη συνέχεια, πρέπει να λάβει (μέσα σε 15 ημέρες) την εμπιστοσύνη της Βουλής.

Από εκεί και πέρα, όμως, η επιχειρηματολογία περί «δεδηλωμένης» είναι εκτός τόπου και χρόνου, διότι το κρίσιμο πλέον είναι η απώλεια ή μη της εμπιστοσύνης που έλαβε αρχικά η κυβέρνηση. Και αυτό γίνεται,

κατά το Σύνταγμα, μόνο με δύο τρόπους: είτε αν δεν λάβει ψήφο εμπιστοσύνης, που ζητεί η ίδια οποτεδήποτε κρίνει σκόπιμο (δηλαδή αν δεν λάβει την πλειοψηφία των παρόντων, που δεν μπορεί να είναι μικρότερη από 120) είτε αν υπερψηφισθεί, από 151 τουλάχιστον βουλευτές, μια πρόταση δυσπιστίας, που υποβάλλεται από 50 τουλάχιστον βουλευτές της αντιπολίτευσης.

■ **Σε αυτή την περίπτωση, θα μπορούσε η συμφωνία των Πρεσπών να ψηφιστεί με λιγότερες από 151 ψήφους;**

Ούτως ή άλλως, από συνταγματική άποψη δεν απαιτούνται 151 ψήφοι.

© **Γιώργος Χ. Σωτηρέλης**
Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου
στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

«Τα συνταγματικά κριτήρια διαφέρουν από τα πολιτικά»

Αυτό που απαιτείται είναι η συνήθης πλειοψηφία για την κύρωση διεθνών συνθηκών, δηλαδή η πλειοψηφία των παρόντων, που δεν μπορεί να είναι μικρότερη από 75. Τυπικά, λοιπόν, η ψήφιση της διεθνούς συμφωνίας μπορεί να γίνει και από μόνη την κυβερνητική πλειοψηφία του ΣΥΡΙΖΑ, αν υπάρξει απλώς αποχή ενός αριθμού βουλευτών. Ουσιαστικά, ωστόσο, είναι φανερό ότι η απόφαση για ένα τόσο σοβαρό ζήτημα, το οποίο ταλανίζει επί δεκαετίες τη χώρα μας, απαιτεί πολύ ευρύτερη δημοκρατική νομιμοποίηση και άρα δικαιολογημένα ο πρωθυπουργός έθεσε ως πολιτικό (και όχι συνταγματικό) όριο την υπερψήφιση από τουλάχιστον 151 βουλευτές.

■ **Ποια τα σενάρια για πιθανή κυβέρνηση μειοψηφίας; Μπορεί και για πόσο καιρό να σταθεί με λιγότερους βουλευτές και θα πρέπει να ζητήσει την επαναβεβαίωση της εμπιστοσύνης της Βουλής ή όχι;**

Συνταγματικά, ο όρος «κυβέρνηση μειοψηφίας» είναι επίσης λάθος. Το σωστό είναι «κυβέρνηση ανοχής», που συνιστά μια απολύτως θεμιτή, κατά το Σύνταγμα, μορφή κοινοβουλευτικής κυβέρνησης, όπως άλλωστε δείχνει και το παράδειγμα πολλών ευρωπαϊκών χωρών. Ως εκ τούτου, η απώλεια της απόλυτης πλειοψηφίας -την οποία πολλοί αποκαλούν εσφαλμένα «απώλεια της δεδηλωμένης»- σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει, από μόνη της, και πτώση της σημερινής κυβέρνησης. Τα δε περί «συνταγματικού εθίμου» ή «συνθήκης του πολιτεύματος», που ακούσθηκαν, ουδόλως ευσταθούν, διότι όχι μόνον δεν έρχονται να καλύψουν κάποιο κενό του συνταγματικού κειμένου, αλλά επιπλέον βρίσκονται και σε πλήρη αντίθεση με ρητές διατάξεις του. Όπως, λοιπόν, το 2012 σηματοδότησε, χωρίς κανένα συνταγματικό πρόβλημα, την απαρχή των κυβερνήσεων συνεργασίας, έτσι και το 2019 μπορεί να σηματοδοτήσει, επίσης χωρίς κανένα συνταγματικό πρόβλημα, την απαρχή των κυβερνήσεων «ανοχής».

Όλα τα άλλα αποτελούν απλώς πολιτικές αξιολογήσεις, οι οποίες, βέβαια, είναι απολύτως θεμιτές, αρκεί να μην περιβάλλονται, παραπλανητικά, τον μανδύα της συνταγματικής επιταγής. Διότι τότε απλώς επαναλαμβάνεται το γνωστό μοτίβο του συνταγματικού λαϊκισμού, που ως γνωστόν βαφτίζει με μεγάλη ευκολία «αντισυνταγματικό» οτιδήποτε με το οποίο διαφωνεί πολιτικά.

κτεθειμένη σε συνθήκες ανασφάλειας και η πολιτική ανασφάλεια συνεπάγεται οικονομική ανασφάλεια.

■ **Αν ο κ. Καμμένος αποχωρήσει από την κυβέρνηση πριν από τη συμφωνία των Πρεσπών;**

Αυτή την απάντηση την έδωσε ο ίδιος ο πρωθυπουργός στη συνέντευξη που παραχώρησε στην Ελλη Στάη, δηλώνοντας ότι εάν ο Πάνος Καμμένος άρει τη στήριξή του προς την κυβέρνηση, θα ζητήσει ο ίδιος ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή. Δεν ανήκω σε εκείνους που πολιτεύονται με προβλέψεις ή με ρεπορτάζ και γι' αυτό δεν δύναμαι να απαντήσω εάν θα λάβει τελικά 151 ψήφους εμπιστοσύνης προς την κυβέρνησή του. Αντιθέτως, επειδή πολιτεύομαι λαμβάνοντας υπ' όψιν την κατάσταση των πραγμάτων, αυτό που μπορώ με βεβαιότητα να πω είναι ότι αυτός ο πρωθυπουργός και τούτη η κυβέρνηση έχουν κάνει τόσο μεγάλο κακό στον τόπο, στην οικονομία, στην κοινωνία, στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, στην Παιδεία, κ.ο.κ., που μου είναι περίπου

αδιανόητο να φανταστώ ότι θα υπάρξουν βουλευτές που θα δώσουν ψήφο εμπιστοσύνης τη δεδομένη στιγμή. Το αίτημα να απαλλαγεί η χώρα από αυτούς δεν είναι ούτε πολιτικό ούτε κομματικό. Είναι καθολικό. Σε ό,τι με αφορά, την ψήφο εμπιστοσύνης στον Τσίπρα τη μεταφράζω σε χτύπημα και πλήγμα κατά των πολιτών. Κανένα μέλος της εθνικής αντιπροσωπείας δεν έχει αυτό το ηθικό και πολιτικό δικαίωμα.

■ **Αν η συμφωνία ψηφιστεί με λιγότερους από 151 βουλευτές;**

Το Σύνταγμα επιτρέπει την κύρωση συμφωνιών με πλειοψηφία των παρόντων (άρθρο 28 §1). Η σημασία του θέματος οδήγησε τον αναπληρωτή υπουργό κ. Κατρούγκαλο να δηλώσει πως η κυβέρνηση θα ζητήσει 151 βουλευτές. Επ' αυτού, όμως, η κυβέρνηση δεν έχει τοποθετηθεί. Τυπικώς δηλαδή, αν η συμφωνία ψηφιστεί από λιγότερους από 151 βουλευτές, η κυβέρνηση μπορεί να ισχυριστεί πως η κύρωσή της συντελέστηκε.